

вання різних форм власності на землю, проблема відповідності даних на карті фактичним даним щодо розміщення різних угідь, їх площі, конфігурації та розташування. Без поновленої і відкоригованої планово-картографічної основи як по просторових, так і по природно-економічних характеристиках земельних угідь неможливо у подальшому ефективно боротися з ерозією ґрунтів та складати реальні проекти протиерозійної організації території як на окремі землеволодіння і землекористування, так і на всі лісоаграрні ландшафти в цілому.

Висновки. На території України ерозійні процеси набули широкого розповсюдження за останні 15 років, і потрібні негайні комплексні дії зі створення екологічно і економічно обґрунтованих нових проектів протиерозійної організації території як окремих нових землеволодінь і землекористувань, так і цілісних аграрних ландшафтів. Ефективна проти-

розійна організація території аграрних ландшафтів повинна забезпечувати їх високу продуктивність та економічну ефективність при створенні оптимального екологічного середовища для існування людей. У зв'язку з інтенсивним переходом країни на нові земельно-майнові відносини, створенням великої кількості нових проектів протиерозійної організації території аграрних ландшафтів сучасних землеволодінь і землекористувань і посиленням ерозійних процесів по всій території України існує нагальна потреба створення поновлених планово-картографічних матеріалів агроландшафтів, які відображають сучасний стан земель щодо кількісного і якісного розповсюдження ерозійних процесів та реальних змін у складі і структурі земельних угідь країни.

**Рецензент – кандидат економічних наук,
доцент М.І. Бідило**

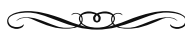
Література:

1. Альбенский А.В. Агролесомелиорация / А.В. Альбенский, А.Ф. Калашников и др. -М.: Лесная промышленность, 1972. – 320 с.
2. Бодров В.А. Полезащитное лесоразведение: теоретические основы / В.А. Бодров. – К.: Урожай, 1974. – 200 с.
3. Высоцкий Г.Н. Защитное лесоразведение. Избр. труды / Г.Н. Высоцкий. – К.: Наук. думка, 1983. – 208 с.
4. Докучаев В.В. Избр. соч. / В.В. Докучаев. – М.: Сельхозгиз, 1949. – Т.2. – 427 с.
5. Калинин М.И. Лесные мелиорации в условиях эрозионного рельефа / М.И. Калинин. – Львов: Вища шк., 1982. – 279 с.
6. Защитное лесоразведение в СССР / Под общ. ред. Е.С. Павловского. – М.: Агропромиздат, 1986. – 280 с.
7. Пилипенко О.І. Оптимізація зональних лісоаграрних екологічних систем / О.І. Пилипенко // Лісовий журнал. – 1994. – № 3. – С. 11 – 12.
8. Соболев С.С. Эрозия почв СССР и борьба с нею / С.С. Соболев. – М.: Изд-во МЛТИ, 1973. – 98 с.
9. Сурмач Г.П. Водная эрозия и борьба с ней / Г.П. Сурмач. – Л.: Гидрометеоздат, 1976. – 256 с.
10. Телешек Ю.К. Хозяйское использование овражно-балочных земель / Ю.К. Телешек, А.И. Чернецкий, С.С. Иващенко. – К.: Урожай, 1985. – 160 с.

УДК 911:371.3:004

Н.В. Шеремет, О.О. Жемеров

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

СИСТЕМА ПРЕЗЕНТАЦІЙ ДЛЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ»

Показано переваги комп'ютерних технологій у навчанні географії материків і океанів. Висвітлено наукові основи та основні вимоги щодо створення навчальних презентацій з географії. Запропоновано принципи створення та серію авторських презентацій з курсу «Географія материків і океанів».

Ключові слова: методика навчання географії, наочні засоби, система презентацій.

N. Sheremet, A. Zhemerov

SYSTEM OF PRESENTATIONS FOR THE SCHOOL COURSE «PHYSICAL GEOGRAPHY OF CONTINENTS AND OCEANS»

The advantages of computer technology in teaching geography of continents and oceans have been shown. The scientific principles and basic requirements to creation of educational presentations for geography have been highlighted. The principles of creation and the series of author presentations for the course «Physical geography of continents and oceans» have been proposed.

Keywords: methods of teaching geography, visual tools, system of presentations.

Н.В. Шеремет, А.О. Жемеров

СИСТЕМА ПРЕЗЕНТАЦИЙ ДЛЯ ШКОЛЬНОГО КУРСА «ФИЗИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ МАТЕРИКОВ И ОКЕАНОВ»

Показаны преимущества компьютерных технологий в обучении географии материков и океанов. Освещены научные основы и основные требования к созданию учебных презентаций по географии. Предложены принципы создания и серия авторских презентаций по курсу «География материков и океанов».

Ключевые слова: методика обучения географии, наглядные средства, система презентаций.

Вступ. Наочні засоби відіграють провідну роль при вивченні географії материків і океанів, адже вони сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвитку наочно-образного мислення, гостроти сприйняття, спостережливості. На основі застосування наочних засобів навчання учитель має змогу організувати ефективну пізнавальну діяльність учнів, спрямовану на формування навичок самостійного набуття знань, що є складовою мети сучасної шкільної освіти [9]. Вивчати географію неможливо без використання інформаційних технологій, які зараз мають велике значення у нашому житті у зв'язку з глобальною комп'ютеризацією [8]. Діти, народившись у ХХІ ст., ще з малечку з комп'ютером «на ти», тому звичайними малюнками або графіками їх не зацікавиш. У школі, де діти проводять більше всього часу, вони хочуть використовувати свої навички в роботі з комп'ютером. Учитель повинен уміти задовольняти потреби учнів, тому як альтернативу застарілим засобам навчання ми пропонуємо розробку системи презентацій для курсу «Географія материків і океанів». Досліджень у цьому напрямі методики навчання географії майже не проводилося, що визначає актуальність обраної теми.

Вихідні передумови. Вивчення шкільного курсу фізичної географії потребує використання особливих дидактичних інструментів. Взагалі процес пізнання природи розвивається за формулою «від живого бачення — до абстрактного мислення і від нього — до практики». Теоретично її обґрунтував Я.А. Коменський [6]. Він розумів наочність широко, не лише як візуальний засіб, а й як залучення усіх органів чуття до кращого сприйняття речей і явищ, що позитивно впливає на емоційну сферу особистості, навчає розуміти географічні процеси та закономірності, розпізнавати прекрасне у природі, цінувати красу рідного краю.

Застосування презентацій під час викладання географії відкрило нові можливості для подання навчального матеріалу, проведення занять, нових форм роботи з учнями. Укладання презентацій — завжди велика, кропітка, але й дуже корисна робота. Корисна тому, що дозволяє заново класифікувати навчальний матеріал, розкрити «вузькі» у методичному сенсі місця [10].

У ХХІ ст., коли на уроках почали широко застосовувати комп'ютер, методистами і педагогами-новаторами було розроблено принципи його використання, розкрито функції, переваги і недоліки комп'ютера. М.О. Ільїнський [5], І.В. Душина [4], О.О. Баранов [1], С.Г. Дегтярьов [3] неодноразово висвітлювали цю тему у своїх працях, віддаючи перевагу комп'ютерним засобам, особливо презентаціям, які стали сучасними носіями інформації на уроках.

Аналіз діючої [2] і нової [7] навчальної програми з географії показав, що реалізація завдань, поставлених даним курсом, сприятиме формуванню в учнів навчально-пізнавальної, інформаційної, картографічної, комунікативної, загальнокультурної компетенцій. Курс географії 7-го класу дозволяє широко використовувати новітні технології навчання, зокрема презентації, які сприятимуть кращому розумінню шкільного матеріалу.

Метою статті є висвітлення наукових основ щодо створення навчальних презентацій з географії та опис серії авторських презентацій з курсу «Географія материків і океанів».

Виклад основного матеріалу. При розробці системи презентацій авторами було досліджено теоретичні основи методики використання презентацій на уроках. Враховано основні вимоги до створення успішної презентації, а саме її планування, правила побудови змісту, створення слайдів, структурні компоненти та важливі заборони.

Створюючи презентації, автори посилалися на результати анкетування вчителів Харкова та Харківської області (40 осіб), студентів-педагогів ІV курсу ХНУ імені В.Н. Каразіна (35 студентів) та учнів 7 класу м. Харкова (45 осіб).

Розроблено основні принципи створення презентацій.

1. *Оптимальний обсяг.* Вибір оптимального обсягу презентації дуже важливий і залежить від мети, для якої вона створюється, від передбачуваного способу її використання (вивчення нового матеріалу, практичне заняття, контрольна робота), а також від контингенту учнів (їх віку, підготовки тощо).

Обсяг презентації не повинен бути менше 8-10 слайдів. Досвід учителів показує, що для навчальної презентації з географії найбільш ефективний зоро-

вий ряд – не більше 20 слайдів (оптимально 12-15). Більше число слайдів викликає втому, відволікає від суті досліджуваної теми. Виключення складають презентації, призначені для тривалої лекції ознайомчого характеру з великою кількістю візуального матеріалу (наприклад, відкритий урок або виховний захід). Однак і в цьому випадку обсяг презентації не повинен перевищувати 30-40 слайдів, із розрахунку не менш ніж 1 хвилина лекції на один слайд, а на слайди, що містять ключові моменти і основоположні поняття, – по 2 хвилини.

У зв'язку з цим, необхідно добре відбирати відеоматеріал для презентації, виходячи з принципу розумної достатності. Не слід використовувати зображення, що відносяться до понять, на ґрунтовне розкриття яких лектор не розраховує. Не повинно бути «зайвих» слайдів, які не супроводжуються поясненням. Необхідно виключати дублювання, схожі слайди.

2. *Доступність.* Облік вікових особливостей і рівня підготовки учнів (глядачів) – обов'язковий. Потрібно забезпечувати розуміння сенсу кожного слова, речення, поняття, розкривати їх, спираючись на знання і досвід учнів, використовувати образні порівняння. Значення усіх нових термінів повинно бути роз'яснено. Якщо для дорослої аудиторії можна включати в презентацію схеми, графіки, чорно-білі фотографії, то для молодших школярів потрібно цих елементів уникати. Якщо в першому випадку можна включати проблемні питання, то в другому це повинні бути презентації з використанням ігрових технологій.

3. *Науковість.* Необхідна побудова всіх положень, визначень та висновків на суворо науковій основі. Яскраві картинки не повинні суперечити реальним фактам. Особливо це стосується географії, де неприпустимо змінювати пропорції, домагатися барвистості, зміни масштабів зображень і т. ін. на шкоду науковій достовірності.

4. *Облік особливостей сприйняття інформації з екрану.* В навчальних презентаціях з географії бажано звести текстову інформацію до мінімуму, замінивши її схемами, діаграмами, малюнками, фотографіями, анімаціями, фрагментами фільмів. Крім того, поняття й абстрактні положення до свідомості учнів доходять легше, коли вони підкріплюються конкретними фактами, прикладами та образами; і тому для розкриття їх необхідно використовувати різні види наочності. Текст на слайді учні практично не сприймають. Тому в презентаціях краще залишити текст тільки у вигляді імен, назв, географічних понять, коротких цитат. Досвід роботи вчителів показує, що потік одних тільки яскравих зображень сприймається теж не дуже добре. Увага, спочатку мимовільна, швидко падає, переходячи у довільну, підтримання якої потребує великих зусиль як з боку вчителя, так і з боку дітей. Це особливо швидко і безпосередньо проявляється у молодших школярів.

5. *Різноманітність форм.* Ця вимога передбачає облік індивідуальних можливостей сприй-

няття запропонованого навчального матеріалу. Індивідуальний підхід може забезпечуватися різними засобами наочності. Різні люди в силу своїх індивідуальних особливостей повніше сприймають інформацію, представлену різними способами. Хтось у класі краще сприймає фотографії, хтось - схеми або таблиці тощо. Використання у презентації різних форм представлення однієї й тієї ж інформації підвищує повноту її сприйняття практично кожним учнем.

6. *Цікавість подання інформації.* Включення (без шкоди науковому змісту) в презентацію смішних сюжетів, мультиплікаційних героїв оживляє заняття, створює позитивний емоційний настрій, що сприяє засвоєнню матеріалу і більш міцному запам'ятовуванню. Особливо це ефективно при створенні навчальних презентацій для молодших класів. Але в цьому випадку головне - мати міру, адже перевантаження слайдів анімаційними ефектами в свою чергу може відволікти увагу учнів від навчального матеріалу.

7. *Естетичність* Важливу роль у позитивному сприйнятті презентації грають гармонійні кольорні поєднання, витриманість стилю й естетичність оформлення слайдів, музичний супровід. Естетичні якості навчальної презентації особливо важливі для молодших школярів. Вони мислять формами, фарбами, звуками, саме звідси випливає необхідність наочного навчання взагалі, яке будується не на абстрактних уявленнях і словах, а на конкретних образах, які безпосередньо сприймаються учнями.

8. *Динамічність* Необхідно підібрати оптимальний для сприйняття темп зміни слайдів, анімаційних ефектів. Оптимальний час, необхідний для сприйняття учнями образної, звукової та вербальної інформації, представленої на кожному слайді, а також час, необхідний на засвоєння ключових понять уроку, визначається дослідним шляхом з урахуванням особливостей сприйняття інформації з екрана аудиторією відповідного віку й підготовки. При цьому необхідно уникнути як невиправданої квапливості у зміні слайдів, що утруднює повноцінне сприйняття уроку конкретною аудиторією, так і втрати темпу уроку, що може призвести до відволікання учнів від заняття і зниження інтересу до змісту навчального матеріалу.

9. *Інтеграція.* Це принцип взаємозв'язку географічних курсів з іншими навчальними предметами з урахуванням наявних міжпредметних зв'язків.

Автори розробили серію презентацій окремо по океанах та по материках. Блок «Материки» містить 22 презентації – по 4 презентації на кожен материк. Виключення становить материк «Антарктида», по якому розроблено дві презентації у зв'язку з тим, що він вивчається лише кілька годин. Презентація № 1 включає в себе теми: «Географічне положення», «Дослідження та освоєння материка», «Геологічна будова, рельєф», «Корисні копалини»; презентація № 2 – «Загальні особливості клімату», «Кліматичні пояси і типи клімату», «Води суходолу»; презентація № 3 – «Рослинність», «Тваринний світ», «Екологічні проблеми», «Стихійні явища природи»; презентація

№ 4 – «Національні парки», «Населення», «Сучасна політична карта. Головні держави».

Блок «Океани» містить 8 презентацій – по дві презентації на кожен океан. Презентація № 1 включає теми: «Географічне положення океану», «Історія освоєння», «Рельєф дна»; презентація № 2 – «Клімат і води океану», «Органічний світ», «Природні ресурси океану».

Кожна презентація складається із 15 слайдів та органічно поєднує в собі інформаційні та графічні частини. За кожною темою представлена «Візитна картка», де зображуються об'єкти, про які не розповідається у підручниках, знамениті рекорди і місця, які приваблюють туристів світу, та «Домашнє завдання», де представлені невеликі тести для самостійної перевірки знань учнів.

Висновки. Презентації дають великий простір для творчої самостійної діяльності учнів на всіх ета-

пах засвоєння знань, без примусу будять внутрішній стимул до пізнання. Запропонований у презентації зміст навчального матеріалу, його розкриття і засвоєння знаходяться у тісному зв'язку з раніше набутими знаннями. Презентації на уроках географії створюють пізнавальний інтерес, пробуджують активну розумову діяльність учнів, базуються на раніше отриманих знаннях. Це дозволяє систематично повторювати раніше засвоєний матеріал. А вивчений матеріал знаходиться у тісному зв'язку з проходженням та засвоєнням нового. Завдяки розробленим презентаціям складається певна конкретність і образність в абстрактному мисленні учнів. Вони намагаються шукати й знаходити спільне у різних явищах і процесах.

**Рецензент – кандидат педагогічних наук,
доцент В.А. Редьна**

Література:

1. Баранов А.О. О возможности использования мультимедийных средств в обучении географии / А.О. Баранов // География в школе: Сб. науч. работ. – М.: Изд. Дом «ГЕНЖЕР», 2003. – Вып. 7. – С. 64–65.
2. Географія. Економіка, 6-11 класи: Програми для загальноосвіт. навч. закл. – К.: Ірпінь, 2005. – 95 с.
3. Дегтярьов С.Г. Комп'ютерні технології навчання на уроках географії / С.Г. Дегтярьов. – К.: Нива знань, 2000. – С. 34-36.
4. Душина И.В. Педагогические технологии обучения географии / И.В. Душина // География в школе. – 2001. – № 3. – С. 49–53.
5. Ільїнський М.А. Використання інформаційних технологій на уроках географії / М.А. Ільїнський // Географія: Зб. наук. праць. – К., 2004. – Вип. 23. – С. 15–16.
6. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения / Я.А. Коменский. – М.: Педагогика, 1955. – 168 с.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Географія. 6–9 класи. – К.: Освіта, 2013. – 64 с.
8. Островерхова Н.М. Аналіз уроку з географії: концепції, методика, технології / Н.М. Островерхова. – К.: ІНК ОС, 2003. – С. 26–30.
9. Тыщенко О.Б. Границы возможностей компьютера в обучении / О.Б. Тыщенко // Образование. – 2002. – № 4. – С. 85–91.
10. Юхимович О.Л. Використання комп'ютерної техніки під час вивчення географії / О.Л. Юхимович // Географія та основи економіки в школі. – 2003. – № 5. – С. 16–20.